

Recensie Micha de Winter *Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding*,
door Jan van der Born

Het spreekt voor zichzelf dat de titel van het nieuwste boek van Micha de Winter over opvoeding een variant is op het vaak gebruikte gezegde: “verbeter de wereld, begin bij jezelf”. Het is inmiddels een bekend verhaal. Opvoeden is een persoonlijk project van ouders geworden, die daarbij door experts met een gereedschapskist vol *evidence-based* technieken gericht op gedragsmodificatie worden bijgestaan. Opvoeden richt zich op het veranderen van gedrag van zowel de ouders als de kinderen. Daarbij, betoogt De Winter in zijn boek, wordt de maatschappelijke context volledig uit het oog verloren, terwijl wetenschappelijk onderzoek al jarenlang laat zien dat juist de sociale context in belangrijke mate mede bepalend is voor hoe kinderen zich ontwikkelen.

De opvoeding richt zich vooral op gedragsmanagement. Het beïnvloeden van individueel gedrag door het steeds verder aanscherpen van allerlei regels en voorwaarden waar opvoeders aan moeten voldoen in het gezin, de school, de buurt etc. Alles is gericht op het vermijden van risico's. We weten dat het nauwelijks werkt, maar gaan door met het aanhalen van een netwerk van risicotaxaties. Vanaf het consultatiebureau tot aan de volwassenheid worden kinderen gevolgd met toetsen en testen. Maatregelen, zegt De Winter, die gericht zijn op controle, op effectiviteit en korte termijn resultaten, die passen in het utilitaristisch denken van politici, die snel willen scoren. Bij opvoeders neemt de bezorgdheid en de angst toe dat onze kinderen niet aan de hoog gestelde verwachtingen zullen voldoen. De minste afwijking van de gemiddelde score leidt tot het problematiseren van het gedrag. Ouders vertrouwen zichzelf en de leerkracht niet meer. Dus sluiten we contracten af. Georganiseerd wantrouwen noemt De Winter dat. Experts vertellen ons met hun geavanceerd diagnostisch instrumentarium dat het niet aan ons ligt, maar dat het kind toch echt een afwijking heeft. Vervolgens worden zorgen en angst met pillen gedempt en de zorgverzekeraar betaald. Aan de hand van de maatregelen die we nemen om verschijnselen als kindermishandeling en jeugdcriminaliteit tegen te gaan, laat De Winter op een heldere manier zien hoe het door hem geschetste mechanisme in onze maatschappij werkt. Hij laat zien hoe we het zicht op de sociale context zijn kwijt geraakt.

Het antwoord van De Winter is de pedagogische *civil society*. Hij pleit voor een nieuw elan waarbij maatschappelijke idealen weer richtinggevend worden voor de opvoedingspraktijk. Een praktijk, die niet gericht is op de “survival of the fittest child” met als ideaal het perfecte kind. Maar een praktijk, die gericht is op de “survival of all children”. De zoals hij het noemt “preventieve surveillancestaat” moet vervangen worden door een pedagogische infrastructuur. Ouders moeten elkaar ondersteunen en zelf bij elkaar signaleren, waar het fout gaat, zonder dat er sprake is van groepsdwang, maar met respect voor elkaars vrijheid en individuele ontwikkeling. Hier ligt volgens hem een belangrijke taak voor de Centra voor Jeugd en Gezin. Natuurlijk hebben opvoedingskwesties een normatief karakter. Wat zie je als samenleving als het doel van de opvoeding? Hier volgt, in de voetsporen van onder anderen John Dewey¹, De Winters pleidooi voor een democratisch burgerschap. Het bevorderen van democratisch burgerschap is erop gericht de maatschappelijke en sociale betrokkenheid van mensen te vergroten. Dit zou een integraal onderdeel van het onderwijsprogramma moeten zijn. Als voorbeeld noemt hij hier de vreedzame school². De Winter ziet dat als een versterking van het sociaal kapitaal waar mensen over kunnen beschikken. Dit is het vermogen om met anderen het debat aan te gaan. Je bewust te zijn van de rechten en plichten, die mensen en kinderen hebben. Werken aan het tegengaan van sociale en morele uitsluiting. Kritisch durven kijken naar eigen overtuigingen. Diversiteit als een gegeven leren accepteren en leren hoe je zelf in een pluralistische maatschappij kunt participeren. Democratie is een *way of life*. Het gaat hier om het algemeen belang, namelijk het opvoeden van kinderen tot democratische persoonlijkheden. Dit impliceert een pedagogische culturomslag. De Winter pleit voor een autoritatieve opvoeding waarbij hij het gezin en de school ziet als een mini-democratie. Kenmerken zijn dan inductie (de ervaring centraal), zorgzaamheid en ondersteuning, eisen stellen en grenzen stellen, sociaal-moreel gedrag voorleven, open democratische discussies en conflictoplossing. Autoritatieve opvoeding wil De Winter uitdragen als de nieuwe maatschappelijke standaard.

Maar dan? Het door De Winter geschetste mensbeeld is een ideaal. Hij pleit er ook voor om onze technologische instelling weer kleur te geven door het formuleren van idealen, die verder reiken dan wat efficiënt en meetbaar is. Maar mensen blijven mensen. Hun gedrag is vaak irrationeel, onlogisch

¹ Zie ook het boek *John Dewey over opvoeding, onderwijs en burgerschap. Een keuze uit zijn werk*. Vertaling, inleiding en toelichting: Joop Berding. Amsterdam: SWP, 2011

² Zie www.devreedzameschool.nl.

en niet te voorspellen. Dat De Winter dat zelf ook inziet blijkt uit het laatste hoofdstuk met als titel "Het kwaad als pedagogisch probleem". Ook hier ziet hij een democratische attitude als de mogelijkheid om problemen en conflicten te voorkomen. Maak ruimte om met kinderen en jongeren in gesprek te gaan. Luister naar hun verhaal, hun zorgen en angsten, maar ook hun idealen voor de toekomst. Laat ze hun emoties uiten in de dialoog, ook al levert dat misschien conflicten op, in plaats van op straat.

Het belangrijkste resultaat van dit helder geschreven boek van Micha de Winter is voor mij dat hij een toekomstperspectief schetst en een ideaal durft te formuleren. Het tilt ons uit boven de op zogenaamde feiten gerichte waan van elke dag. Het maakt het mogelijk de opvoedingskramp los te laten en opvoeding weer als een gezamenlijke verantwoordelijkheid te zien. Een boek dus dat je niet los laat.

Ten slotte. Op mijn bureau ligt al tijden een al in 2010 uitgekomen boek van Willem de Jong: *Gedrag is meer dan je ziet*. Naar mijn idee is dit een goed voorbeeld van wat De Winter bedoelt met gedragsmanagement. In het boek worden op een heldere en overzichtelijke wijze alle risico- en beschermingsfactoren beschreven, die gedragsproblemen en –stoornissen kunnen veroorzaken. Daarbij worden ook de omgevingsfactoren niet vergeten. De context blijft echter het individuele kind en de relatie tussen dat kind en de leerkracht. Maatschappijkritiek ontbreekt hier. Wel is er oog voor de groep, de relatie tussen leerlingen onderling en voor het overleg met leerlingen en ouders en het maken van afspraken. Centraal staat echter de diagnostiek van het gedrag en welke aanpak werkt om dit gedrag aan te pakken. Daarmee is dit boek een goed voorbeeld van hoe op dit moment naar probleemgedrag wordt gekeken. Dat neemt niet weg dat ik volledig sta achter de intentie van De Jong dat het belangrijk is dat we het gedrag van leerlingen begrijpen. Alleen niet door het te etiketteren. Lees beide boeken naast elkaar en je zit midden in de door De Winter geëntameerde discussie.

Micha de Winter (2011). *Verbeter de wereld, begin bij de opvoeding*. Amsterdam: SWP. ISBN 978 90 8850 187 6

Willem de Jong (2010). *Gedrag is meer dan je ziet!* (Uitgave regionaal netwerk Passend Onderwijs Eemland)